

סימן כט - שימוש בכלי חמץ שאינו בן יומו בערב פסח

שאלה

אנחנו לא מתכוונים להיות בבית במשך כל פסח, ועל כן לא הכשרנו בכלל את הבית לפסח. אנו רוצים להכין אוכל לילדים לצורך ארוחת צהרים בערב פסח, לפני שניסע. האם ניתן להכין את האוכל בכלי חמץ שאינו בן יומו? הבישול יתבצע יום לפני תחילת איסור חמץ, כך שזה יהיה לפני זמן איסורו.

תשובה

אם כבר הכינו את האוכל, ברור שהוא מותר באכילה. אולם, לגבי ההיתר לבשל מראש במקרה כזה נראה לי להחמיר, שלא לבשל לכתחילה אפילו בכלי שאינו בן יומו.

נימוקים

א. האיסור לגרום נ"ט בר נ"ט

אם בישלו את האוכל לפני זמן איסורו, ברור שהאוכל מותר באכילה בפסח. לא מבעיא לדעת המחבר (תמוז, י) שנותן טעם לפגם מותר בפסח, אלא אף לשיטת הרמ"א (שם), הסובר שנותן טעם לפגם אסור בפסח, זה רק מתחילת ליל טו, אבל בין חצות היום ביום יד וליל טו, אף שחמץ כבר אסור, עדיין אין דין שנותן טעם לפגם אסור, גם לשיטת הרמ"א, כמבואר בדבריו בסעיף ב שם. אולם, הדיון שלנו הוא האם מותר לכתחילה לבשל בכלי שאינו בן יומו, על מנת לאכלו לאחר זמן איסורו.

דבר פשוט הוא, שאסור לבשל לכתחילה בכלי שאינו בן יומו של איסור. אלא שבנדון דידן, הכלי אינו כלי של איסור. הבישול מתבצע לפני זמן איסור חמץ, כאשר מותר לכתחילה עדיין לאכול את האוכל שבושל.

דין זה דומה יותר, לכאורה, למצב שבו אדם מבשל תבשיל פרווה בכלי בשרי שאינו בן יומו, על מנת לאכלו עם חלב. השו"ע (יו"ד צה, א-ב) פוסק, שדגים שנתבשלו בקדירה של בשר, מותר לאכלם עם כותח, והרמ"א אוסר בנתבשלו או נצלו, ומתיר רק בדיעבד, כלומר אם כבר התערבו עם הכותח. וכתב הש"ך (סק"ג) שאפילו לדעת המחבר, אין לבשל לכתחילה דגים בקדירה בשרית, על מנת לאכלם בכותח. ובט"ז (סק"ד) כתב שלכל הפחות לדעת הרמ"א, אסור לגרום לנ"ט בר נ"ט לכתחילה.

אלא שדבר זה אינו ברור כלל. שכן, בבדק הבית להדיא להתיר לכתחילה לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה. ועיין ביביע אומר (חלק ט, יו"ד ד) שהביא השיטות השונות בעניין, ומסיק להקל, כיוון שהוא ספק במידי דרבנן, ובדיעבד ממילא האוכל מותר.

עוד יש לציין, שדברי המחבר והרמ"א אמורים במי שמבשל בקדירה בשרית בת יומה. אבל אם הקדירה אינה בת יומה, כתב הרמ"א (שם) שאפילו אם נתבשל הדגים בה, מותר לאכלם לכתחילה עם חלב.

האם במקרה של קדירה בשרית שאינה בת יומה יהיה מותר גם לבשל לכתחילה על מנת לאכלה בכותח?

בחכמת אדם (כלל מח ס"ב) כתב שעדיין אסור. אבל מדברי הגר"א (אות י) נראה, שבכלי שאינו בן יומו מותר לבשל לכתחילה. וסברתו, שהיות שאפילו אם הכלי היה בן יומו היה מותר מן הדין (שהרי עיקר כשיטת המחבר שדגים שנתבשלו בקערה מותר לאכלם בכותח, ורק לכתחילה אין מערבים אותם לשיטת הרמ"א), על כן, באינו בן יומו אין לגזור אטו בן יומו.

אלא שבנדרון דידן, אילו הכלי היה בן יומו בשעה שבישלו בו, היה האוכל המדובר נאסר באכילה בערב פסח, שהרי אין באוכל שישים נגד הסיר. אבל מצד שני, בשעה שבישלו את האוכל, עדיין היה מותר לאכול את המאכל, שהרי זה עדיין זמן היתר חמץ. כיצד נדרון נדרון זה?

ב. יסוד המחלוקת לגבי גרימת נ"ט בר נ"ט

לשם ברור עניין זה, יש להבין את המחלוקת בדין גרימת נ"ט בר נ"ט. גם שם, בזמן בישול הדגים בקדירת הבשר, הם מותרים לכתחילה באכילה. אלא, שהמבשל אינו מתכוון לאכלם לבדם, אלא לאכלם בכותח. מה טעמם של המחמירים?

בפמ"ג (מש"ז סק"ד) הביא מדברי הפרי חדש, שהאיסור הזה הוא כעין הרחקה בעלמא לכתחילה. ועל כן כתב הפרי חדש, שאם בישל על דעת לאכול את הדגים בכותח, ואף עירב אותם בכותח, יהיה מותר לאכול, כי כל הדין הוא הרחקה לכתחילה.

לעומת זאת, הפמ"ג עצמו סובר, שטעם האיסור הוא שזה כעין ביטול איסור לכתחילה. וכוונתו, שהמבשל מקליש את טעם הבשר הבלוע בדגים, מתוך כוונה לאכלם בחלב, והרי זה דומה לעקרון של ביטול איסור לכתחילה. ואף שברור שטעם הבשר אינו 'איסור', אלא שכיוון שכוונתו לאכול את הדגים שנתבשלו בקדירת הבשר בחלב, הרי זה דומה למבטל איסור לכתחילה. אם כן, בנדרון דידן, אף שטעם החמץ אינו 'איסור', שהרי מבשל עוד לפני זמן איסורו, יש כאן סברא של מבטל איסור לכתחילה.

לעומת זאת, המתירים אפילו לכתחילה לבשל דגים בכלי בשרי בן יומו על מנת לאכלם בכותח סוברים, שכל הסברא של ביטול איסור לכתחילה לא שייכת בכי האי גוונא, שהרי בזמן הבישול האוכל אינו איסור כלל. ולא הולכים בתר כוונתו, שכוונתו לערבו בחלב. ובמיוחד לדעת המחבר, שסובר שכשיהיו הדגים מוכנים,

יהיה מותר לכתחילה לערבן בכותח. לשיטתו, אין טעם לומר שיש כאן ביטול של איסור.

ג. יישום המחלוקת לנדון דידן

בנדון דידן, אילו היה מבשל בכלי בן יומו, האוכל היה נאסר ממש, ולא רק אסור לכתחילה. ועל כן לא שייכת גם סברתו של הגר"א, להתיר לכתחילה לבשל דגים בכלי בשרי שאינו בן יומו על מנת לאכלם בכותח, וחזר עיקר הדין, שגזרו חכמים כל אינו בן יומו אטו בן יומו.

בנוסף, גם לדברי המתירים לגרום נ"ט בר נ"ט, בכלי בן יומו, אפשר לומר, שכיוון שבנדון דידן, אילו היה מבשל בכלי בן יומו, היה אסור לאכלו בפסח, אם כן, בכלי שאינו בן יומו יהיה אסור לבשל לכתחילה באופן זה, ככל הגזירה שגזרו אינו בן יומו אטו בן יומו.

העולה מדברינו, שלדעת הסוברים שאסור לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה, בוודאי שיהיה איסור בנדון דידן. וגם לדעת הסוברים שמותר לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה, היות שאילו הכלי היה בן יומו היו מודים שהאוכל נאסר, כשאינו בן יומו יש סברא חזקה לאסור אטו בן יומו.

